

REVISTA LITERARA

(LITERATORUL)

APARE O DATA PE SEPTEMANA

Abonamentul: Pe un an, 20 lei; pe 6 luni, 10 lei; pe 3 luni, 5 lei.

 DIRECTOR:
 D-ul ST. VELLESCU

 Redactor-Administrator:
 D-ul Th. M. STOENESCU

 SCRISORILE
 nefrancate se refuza

 REDACTIA SI ADMINISTRATIA
 PASAGIUL ROMÂN No. 3 BIS.

 ABONAMENTELE
 se platesc 'nainte

A D I O

Acei ce ai iubit vor ști-o...

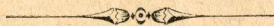
*E peste firea omenească,
 Să ai puterea de-a nu plânge
 Când trenu-începe să pornească,
 Iar ea, plângând, mâna ți-o strânge*

*Era o toamnă cam târzie.
 Prin aer raze de-abia calde
 Se încercau să mai topească
 Pe ierburi bruma în smaralde,
 Iar sufletul să'l desrobească
 De-o grea melancolie.*

*Si trenul a plecat cu ea....
 Eu singur am rămas pe șine,
 Privind în urma lui pe gânduri;
 Si-atâta l'am pricit de bine
 Că numa 'n cele patru scânduri
 Poate să'l uit cum se ducea.*

*Si-am stat acolo pân' la zio.
 Când m'am sculat să plec acasă,
 Mi s'a părut că 'nebunesc
 De-un greu ce templele'mă apasă,
 Și n'am putut să mai rostesc
 Nici cel puțin „Adio.“*

Duiliu Zamfirescu.

DIMITRIE BOLINTINEANU.

(Urmare)

Această dispoziție firească pentru peezie, precum și serviciile sale de aproape trei ani în secretariatul statului merita o distincțiune din partea superiorilor săi. În 1844 Decembrie 6, onomastica împăratului Nicolae Pavlovici, protectorul principatelor române, Bolintineanu, dupe recomandăția marelui postelnic Manolache Băleanu, este înaintat la rangul de *Fitar*, iar poetul Grigore Alecsandrescu, colegul său în același departament la secția 1-a a corespondenței și a rangurilor, este înaintat de la rangul de parucec la cel de *Serdar*.¹⁾ Aceasta este cea din urmă răsplată ce Bolintineanu priimi de la guvernul principelui Bibescu. De aci înainte el începu a se abate din ce în ce mai tare din calea funcționarismului și a birocrației spre a se da la ocupații mai potrivite cu înclinările și aspirațiile sale.

Încă din anul 1826, Constantin Golescu concepu ideea de a forma o societate de cultură națională în Muntenia. Această idee găsi îndată un aderent înfocat în Eliade Radulescu, numit cu drept cuvânt părintele literaturii române. Golescu deschise spațioasele saloane ale palatului său pentru organizarea unui club. În curând tinerimea întusiastă se înscrise între membrii acestei societăți, care promitea a da o impulsione puternică ideilor și simțimintelor liberale. Scopul lui C. Go-

1) *Buletinul oficial*, 1844, Decembrie, p. 595. *Ibid.* p. 614 se află decretul pentru trecerea amendor poezilor în Archontologie.

lescu și Eliade era de a întocmi învățământul primar și secundar dupe modelul celor-l-alte state europene, de a înființa câte-va ziare în limba țerii, de a desfința monopolul tipografieii, de a încuraja tinerimea la studii și la cultura limbei românești, de a întemeia un teatru cu un reportoriu național, etc. Deviza societății era: *In unire nădejdea*. Ideea îmbrățișată cu atâta căldură, găsi un ecou așa de puternic în inima clasei privilegiate de atunci, în cât mai toți boerii, și între aceștia chiar frații lui Grigorie Ghica Vodă, se declarară sprijinitori ei ca membri activi ai societății.¹⁾

Această societate, sau mai bine frații A. G. și Stefan Golescu, cari lucrau fără preget la realizarea scopului ei, se hotărâră a trimite pe Bolintineanu în Paris, spre a 'și continua cu cheltuiala lor studiile literare, către cari acesta se simțea atras printr'o pornire neînvinșă. Plecarea tînerului *Pitar* la Paris pare a se fi efectuat nu în anul 1847, cum susțin dd. G. Sion, și V. Gr. Pop,²⁾ nici în anul 1845, cum afirmă însuși Bolintineanu,³⁾ ci către sfâr-

1) I. Héliade Radulesco, *Mémoires sur l'histoire de la Régénération roumaine*, pag. VIII Paris 1851.

2) Cel d'antéu în prefața la *Poeziile* lui Bolintineanu, ed. 1877, p. VII; cel d'al doilea în *conspect asupra literat. rom.* p. 124, ed. 1875. De asemenea d. George Popescu în *viața și operele lui D. Bolintineanu* pag. 6.

3) *Poesii*, ed. 1865, vol. I, p. 294; ed. 1877, vol. I, p. 499. În *Brises d'Orient*, préface, p. VIII, tipărite sub supraveghierea poetului însuși, găsim pentru plecarea lui Bolintineanu la Paris datele 1846 și 1847, ceea ce probează ușurinta cu care el însuși scria despre sine.

șitul anului 1845, precum rezultă în modul cel mai neîndoios din două elegii ale poetului, scrise amândouă în Paris și notate cu data 1845. 1) Intr'una din aceste elegii intitulată *un tîner român murind în Paris*, el deplânge moartea prematură a uuuia din camarazii săi de studii și dorul de țară, exprimat într'ênsa cu o simțire așa de adevărată, ne dovedește în desul că poetul gustase pâinea străinătății; în a doua elegie, la care ne referim aci, intitulată *la ziua mea aniversară*, citim versul următor, care nu mai lasă nici o îndoială în această privință:

Astăzi eu sunt singur, pe străin pămînt.

Să nu uităm că această bucată poartă în ediția din 1855 data de 1845.

În ediția din 1865, Bolintineanu însemna această elegie cu data 1846 și ștergea cele d'ântîi două versuri privitoare la vârsta sa. Cu toate acestea noi suntem înclinați a crede că, în 1855, el cunoștea anul deosebitelor sale compozițiuni mai bine de cât în 1865. Este adevărat că în

1) Bolintineanu, *Poezii vechi și noi*, p. 11-13, ed. 1855.

anul 1845 el figurează în lista abonaților la tragedia *Polixene*, tradusă în versuri de profesorul A. H. Zotu și tipărită în acest an; dar de aci nu rezultă în mod neapărat necesar că listele de abonament și tipărirea cărții în cestiune s'au făcut chiar la sfârșitul anului 1845. Deosebit de aceasta, numele pitarului Dimitrie Bolintineanu se găsește în *Almanachul statului pe anul 1864*, între funcționarii de la secretariatul statului; această împrejurare ne-ar autoriza a modifica data priimită de noi mai sus. Încă de ne vom aduce aminte că almanachurile pe un an se tipăresc în anul imediat anterior celuiia și că *Almanachul* pe anul 1846 editat de Z. Carcalechi își culesese datele sale cel puțin cu trei sau patru luni înainte de prima zi a acestui an, atunci vom fi nevoiți a admite că Bolintineanu părăsi țara în toamna anului 1845. Numai făcând plecarea sa la Paris în acest an, izbutim a pune în armonie deosebitele documente ce posedăm asupra vieții poetului.

(Va urma).

Ang. Demetriescu.

ULTIMA SPERANTA

Dupe cum pe-un vîrf de munte înghețat și fără viață
 Incolțește câte-o dată o sîlbatică verdeață,
 Tot ast-fel într'al meu suflet, de durere împietrit,
 O speranță ne'nțeleasă din adîncu-i a ncolțit.
 Fi-va oare o scîntee din a mea copilărie,
 Ce lucește încă-o dată într'a inimei pustie,
 Ca o stea ce se aprinde înainte d'a pica
 Și grăbindu-se prin focu-i spațiul a despica?
 Fi-va oare viitorul ce, vestindu-și începutul,
 Va urma să se sfârșească sterp și rece ca trecutul?

Ce e însă o speranță pentr'un suflet disperat,
 Dacă nu un colț de soare pentr'un corp  nmorm ntat ?
 Nu! Sarcazmul amăgirei a împietrit simțirea 'n mine
 Și-a rămas ca putregaiul prin sălbaticice ruine,
 Unde glasul amuțește de 'ngrozire înecat
 Și 'ntr'al căror gol rămâne chiar ecoul sugrumat !

 zilatul care pleacă de la casa părintească,
 Tot mai speră să se 'ntoarcă într'o zi, s'o regăsească ;
 Sinucidul, care 'ncearcă zilele a 'și ridica,
 Se oprește, dacă speră cu viața-a se 'mpăca ;
 Ofticosul, care moare respirând cu greutate,
 Tot mai speră, chiar de 'și vede osămintele 'nșirate ;
 Credinciosul, dacă soarta 'l-a strivit sub lanțu-ı greu,
 Suferă cu mulțumire, cugetând la Dumnezeu ;
 Omenirea și natura, de când naște până moare,
 Uitând zilele trecute, speră 'n zile viitoare ;
  nsă eu, sc rbind p m ntul și 'ngrozindu-mă de cer,
 Intr'a mea s lbaticie, ce-aș putea ca să mă sper ?
 Nu! Speranța mea de astă-zi este-o nouă amăgire...
 Și de sigur, dacă nu e calea către nemurire,
 Este dreptul cel din urmă ce 'mă rămâne pe p m nt :
 D'a spera să 'mă putrezească disperarea în morm nt !...

BCU Cluj / Central University Library Cluj Th. M. Stoenescu.

DESPRE PREJUDIȚII

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA ATHENEUL ROMÂN

(în ziua de 3 Martie 1885)

Doamnelor și Domnilor.

Când am anunțat că voi  vorbi despre prejudiții, a  fost unii din prietenii mei cari s'a  alarmat ; aduc ndu-și aminte de profesiunea mea, s'a  temut ca nu cumva să vi  până la această tribună ateneistă pentru a arăta ur tele prejudiții de cari mă ocup în toate zilele, înainte tribunalelor ; adică acele prejudiții, cari dau naștere la daune interese.

I am liniștit.

Nu voi  vorbi despre d nsele, ci despre acele prejudiții, cari însemnează o judecată preconcepută ; o judecată dată nu de tribunal, ci de mintea noastră, cam fără conștiință, cam fără rațiune ; una din acele judecăți, cari 'și ar găsi formula în faimoasa axiomă : *crede și nu cerceta.*

Voi  vorbi dar despre prejudiții său

prejudecăți, său dacă vreți alt termen prejudețe, căci n'aș vrea ca acum când grație cerului și limbei celei noii, avem trei termeni pentru una și aceeași idee, să mă servească numai cu unul și să fi  acuzat ast-fel că aș avea prejudiții, prejudecăți, său prejudețe gramaticale.

Voltaire, care cu sarcasmul său a răsturnat o lume întreagă, o societate puternică, bazată pe prejudecăți, Voltaire care era regalist, numai c t trebuia pe vremea aceia că să nu fi  trimes în regatul cerurilor, a proclamat puterea, regalitatea chiar a prejudețelor când a zis faimoasa vorbă : *Les pr jug s sont les rois du vulgaire.*

E adevărat că această frasă pare că ar pune puterea prejudecăților numai în spinarea poporului, al Vulgului.

Aceasta poate Voltaire a făcut-o numai

ca să placă nobililor gentilomi, frumoaselor doamne de la curtea lui Ludovic XV-lea.

Atât ar fi de adevărat că chiar cei mai mari filosofi, sacrifică de multe ori prejudițiilor timpului în care trăesc. În adevăr nu numai vulgari, oamenii din popor sunt supuși prejudițiilor ci și adese-ori cei mai învățați, cei mai inteligenți.

Ast-fel, câți nu vor să mănânce 13 la o masă, ca și cum prezența unui al 13-lea oaspe ar putea să cheme nenorocirea asupra celor alți.

Câți din noi, cari ne adunăm aci, am vrea să fim tocmai acest al 13-lea mesean, pe care toată soarta cea rea pare că 'l amenință? Și cu toate astea, de și noi A-teneiști locuim într'o sală pe care presidentul nostru D. Esarcu o numește vulgară, nu suntem tocmai o societate vulgară.

Selbaticii cari se închină fetișilor și idolilor, cari sfărâmă acest idol, 'l bat dacă nu le acordă tot ce 'i cer, și distinsul membru al Jockey-Clubului care e convins, că norocul său nenorocul său la joc provine din pricina cutărei persoane, care stă în față sau la spate, sacrifică în definitiv aceluiași idol, e supus aceluiași regel: e supus prejudițiilor. Sunt prejudecăți de acestea curioase, cari întrec ori ce imaginațiune.

Un membru foarte distins al unui club de la noi conservă atitudinea în care l'a surprins cel d'ântéiū câștig, și ast-fel dacă primul câștig l'a găsit de exemplu cu degetul în aer, el ține tot mereu degetul în aer și dacă această pozițiune nu e prea ostentivă, el persistă într'ênsa cu o încredere, cu o perseveranță, cu un curajiu care învinge ori ce *quignon*, și, pe zi ce trece, distinsul membru al clubului se convinge că sistemul său e cel mai bun. S'ar părea că starea de sălbăticie și starea de o civilizațiune foarte înaintată au același fel de prejudiții.

Religiunile cele mai perfecte și au și ele prejudecățile lor. Toți știți că sunt Catolici fervenți cari, până în ziua de azi, cred că vor merge de a dreptul în rai, numai pentru că sunt Catolici și că Protestanții sau Israeliti sau Ortodocșii ori cât de curați ar fi la suflet, ori cât de multe fapte bune vor fi făcut în viața lor, nici nu este vorbă să dea ochi cu sf. Petre, pentru că n'au avut norocul să fie botezați în religionea cato-

lică și să sărute la zile mari papucul Papei.

Omenirea întreagă, e atinsă de prejudecăți: de la lucrurile cele mai grave până la cele mai ușoare, căci dacă credința religioasă are prejudecăți, frumusețea, cochetăria le are pe ale sale.

Ast-fel doamnelor, și domnilor, cine din noi, n'a sacrificat, cel puțin în timpul tinereței, acelei puternice tirane care se numește moda? Și dovadă că acea tiranie e de domeniu prejudițiilor, luați doamnelor și chiar domnilor o haină, o pălărie cu care vă plăcea să vă gătiți, acum câțiva ani, căci credeți că vă șeade bine, uitați-vă azi în oglindă și vedeți ce efect produceți asupra d-v. înșivă. Credeți oare, Doamnelor, că ați pierdut din frumusețea d-v., sau d-v. Domnilor, că ați fost vre o dată mai puțin urăți? nimic din toate astea.

Dar ochii vă judecă sub prevențiunea, sub prejudecata modei momentului.

Dacă vreți să mergeți în timpuri mai depărtate, atunci când doamnele aveau aerul de grațioase baloane ambulante sau în timpuri și mai vechi, când doi boeri, cari se respectau, nu puteau să șează alături în trăsură, din cauza ișlicului, care era așa de mare și de voluminos, ne spune Filimon, în cât boerii trebuiau să 'l poarte pe genuchi, credeți d-v. că doamnele acelea cari înotați în acele baloane sau acei boeri cu ișlic, se credeau, doamnele mai puțin frumoase și boerii mai puțin demni de respect? Nu. Ei trăiau sub tirania modei momentului, sub prejudițiile modei de atunci.

Azi avem o îmbrăcăminte care merge din zi în zi simplificându-se. Aceasta ne-o spun cugetătorii cari se ocupă și de lucrurile acestea mici și cari au găsit și aci o lege care tinde din zi în zi să reducă costumul la un fel de unitate, în care după expresiunea unui învățat să domine liniile drepte și culoarele mai puțin bătătoare la ochi. Astăzi, ne aducem aminte surinzând de acele versuri ale lui Sihleanu, care ne descrie pe tineri veniți curând de la Paris: „Strânși în gu'ler colțurat, de 'i apucă de ureche și cu capul zarzavat.“

Grație cerului, numai avem azi asemenea tineri.

Era o modă, acum câți va ani ca toți poeții să fie oameni palizi, duioși, nemâncați și

ne peptănați. Chatterton, acel typ de poet ofticos era la modă, azi cunosc chiar în societatea ateneistă o mulțime de poeți, oameni precum se cade cari mănâncă și se peaptănă ca toți cei-l'alți: cine ți-ar fi crezut altă dată că sunt poeți!

Dar toate acestea, D-lor, sunt lacruți glumețe, cari nu merită de cât să atragă surâsul filosofului, de și un foarte mare scriitor, un membru al Academiei franceze Charles Blanc care a scris o minunată carte. „La grammaire de l'art.“ ridicându-se contra tiraniei modei, contra acestor prejudiții, zice: „La femme ne date que de la robe, plus elle change de robes plus elle est susceptible de changer d'idées.“

L' veți crede Doamnelor dacă voiți, eu însă nu 'l cred.

* * *

Sunt unele prejudiții mai profunde, mai intim legate cu natura omenească, cu cugetarea și sentimentele noastre. În adevăr, ori-ce simțire din noi, e saū o simțire de ură saū o simțire de iubire; și pentru că în cei mai mulți oameni simțirile joacă un rol mai mare de cât rațiunea, mai toate ideile și mai toate acțiunile lor aparțin mai mult acestor simțiri de ură saū de iubire. Astfel se nasce în fie-care din noi două curențe cu totul contrarii: un curent de antipatie și un curent de simpatie. Aș putea zice cu H. Spencer două religii: religia iubirei și religia urei. Un compromis între aceste două religii ne-ar da o măsură exactă și ne-ar feri de prejudiții; dar aci stă toată dificultatea. E aproape imposibil ca în ori-ce cugetare; în ori-ce acțiune să puī aproape aceiași dosă de simpatie, aceiași dosă de antipatie cari să se neutralizeze reciproc ca să ne dea o cugetare adevărată, o acțiune justă. Mai adesea ori cugetările, acțiunile noastre vor urma unul din aceste două curențe.

De aci se și nasce prejudițul. Foarte adesea ori vom asculta ceea-ce ne dictează iubirea saū ura, iar nu ceea-ce ne ar dicta bunul simț și dreapta rațiune. Minte noastră ea însăși se deprindea să cugete sub această presiune a iubirei saū a urei. Credem multe lucruri fără a le cerceta și deprinși a ne încrede în ele ca într'un fel de adevăruri primordiale, mai adesea-ori ne lipsește și deprinderea și chiar puterea de ale controla. Se nasc dar într'un mod natural

prejudecăți ale iubirei și prejudecăți ale urei. Educațiunea s'ar părea că are de obiect să stabilească compromisul între iubire și ură sub conducerea rațiunei, dar mai adesea-ori ea nu face de cât să desvolte acele 2 curențe. Ast-fel ni se zice că nu e mai nobil de cât devotamentul. Aceste sentimente nu numai că ni le spun dar ni le intipăresc în inimă, părinții noștri. Cel d'ântai sentiment care se desvoltă în copil, e sentimentul de iubire; cel d'ânteu exemplu ce vede este exemplul devotamentului. Eacă religia iubirei.

Dar mai târziu; când învățăm, când abia începem să cugetăm toată administrațiunea noastră o solicită historia popoarelor, care mai adesea-ori nu e de cât o mare pagină scrisă de religia urei. Epopeele admirabile ale Grecilor și Românilor zice H. Spencer sunt adevărate evanghelii ale urei. Acolo putem vedea cât e de nobil să despoi, să cucești alte popoare; cât e de util de a sacrifica pe cei-l'alți pentru noi; acolo putem vedea cât e de rușinos a nu'ți răsbuna o insultă. Și dacă vom merge în decursul secolelor, de la popoarele cele mai vechi, ne vom cobori până în zilele noastre, vom găsi în historia tuturor acelaș caracter de ură, de egoism național. Aceleași lupte, aceeași vîrsare de sânge, aceeași mărire a unora rădicându-se pe ruinele celor-l'alte. Până în zilele noastre relațiunile dintre popoare aparțin religiei urei, religie care a isbucnit astă-zi în acea faimoasă axiomă de relațiuni internaționale: Forța primează dreptul. Apoi în filosofie, în literatură, în analiza sentimentului omenesc, pretutindeni întâlnim aceste două curențe contrarii: religia urei și a iubirei, ast-fel Doamnelor și Domnilor, de mici copii mintea noastră este în prada acelor două curențe.

Ea nu este îndestul de tare, nici îndestul de preparată ca să reziste. Admirăm de confiență, credem tot ce ni se spune; ast-fel ajungem, ca mai în toate cugetările, mai în toate acțiunile noastre să intre o pornire fie de simpatie, fie de antipatie, care ne conduce în mod fatal și iremediabil la **prejudiții**.

* * *

Dupe ce am stabilit teoria prejudițiilor, dacă ar fi să le examinăm pe toate, ar trebui nu o conferință, dar zile întregi să stăm la vorbă, pentru că ar trebui să facem historia întregii omeniri cu toate a-

mănuntele ei. Voiu lua numai câte-va e-semble mai principale, mai izbitoare ca să întăresc teoria mea.

De mici copii ne învățăm să ne încredem vorbelor. Sunt vorbe, cari deșteaptă în noi o mulțime de idei fericite; vorbe de speranță, de viitor, de lucruri măgulitoare; sunt altele din contra, cari nu deșteaptă de cât idei de nenorocire, de lucruri triste de spaimă.

Aceasta se produce printr'un fel de deprindere, care atât de mult a coprins mintea noastră în cât a devenit o a două natură.

Acum un an s'a făcut aci la Ateneu, experiența. Intr'o conferință de un merit real, d. Ștefan Michăilescu, care trata despre *determinism* de o dată a început să vorbească cu mult emfaz despre teatrul românesc, național; despre acea școală de cultură pentru care ar trebui să știm să facem cel puțin : tâta cât au făcut vecinii noștri: ungurii; despre teatrul pe care trebuie să 'l cultivăm cu ori-ce preț, ca să dăm un avânt literaturii, să facem o școală serioasă a talentului român și alte multe de felul acesta.

Frasele d-lui Michăilescu au fost acoperite de aplause. Atunci, d-sa s'a adresat către Ateneu cam cu aceste cuvinte:

„V'am prins:“ pentru că în adevăr frazele aceste ori cât de frumoase le-ai găsi, n'aveau de loc aface cu subiectul ce 'și alesese. Era numai un fel de *prinsoare*, că o să determine pe unii să aplaude. Ast-fel, mânele unora sunt deprinse să se agite la auzul unor sunete, se aplaude fără ca să vadă, dacă mai este vr'o legătură la cel ce vorbește; dacă se conservă măcar șirul ideilor.

Sunt oratori, cari cunosc asemenea slăbiciuni ale mulțimei, și cari le agită, le emoționează, le înspăimântă, le câștigă cauzei lor, nu atât poate prin dreptatea căci, care nu pătrunde de cât încet, foarte anevoe în mulțime, dar mai cu seamă știind să determine asemenea curente de prejudecăți împrejurul unor vorbe sonore, pe cari le întrebuițează.

Să luăm o vorbă : *libertatea*. E vre o vorbă care să aibă un înțeles mai fermecător. În acest veac democratic, o frumusețe mai mare în închipuirea fie căruia din noi? Nu e nici un cuvânt care să

aibă o mai mare putere prin mulțimea ideilor la care dă naștere, prin suvenirile ce evocă, prin sentimentele ce deșteaptă. La câte prejudecăți, la câte asemenea curente de simpatie și antipatie, libertatea n'a dat loc?

Ani întregi, teroarea care 'și găsisse îngrozitoarea expresiune în guilotină a funcționat în Franța, în numele libertății. Poporul Francez se plătea de două mari cuvinte : patriot și liberal și până când venea un altul mai patriot și mai liberal, care 'ți tăia capul.—Până și în știința cea rece a Economiei politice, acest amor al cuvintelor 'și a găsit o aplicațiune. Sunt câți-va ani, la noi, ori ce *liberal* se declara în Economia politică de *liber schimbist*.

Pentru mulți aceasta nu era o eroare științifică, care de altminteria poate fi permisă, nu era nici convicțiune că teoria liberului schimb era necesară României. Dar cuvântul schimb era însoțit de cuvântul *liber*, și, acest cuvânt ademenitor orbea cu prejudecata sa, ca tot ce e *liber* trebuie să fie *bun*. A trebuit ani întregi de suferințe pentru ca să se descopere acest adevăr, că pe lângă economia politică : știință generală, e și pentru fiecare națiune o *conomie națională*. A trebuit ani întregi de suferințe pentru ca să vedem că era poate absurd a ne proclama discipoli ai lui Ricard Cobden, ai școlii de la Manchester, Adam Smith, John Stuart Mill, fără să observăm că atunci când acești mari conducători ai științei, cereau libertatea comerțului pentru lumea întreagă, această libertate nu făcea absolut nici un rău țerei lor. Engiltera, ajunsese la o stare de dezvoltare atât de mare în industria sa, în cât cerea debușuri în lumea întreagă.

Astăzi, este un alt cuvânt împrejurul căruia se agită aceleași prejudecăți. E cuvântul de *socialism*.

Ce este, nimeni nu poate să vă spună cu precisiune; dar oamenii bogați au aflat din auzite că socialiștii vor să împartă averile; oamenii cu slujbe au aflat și ei din svon că socialiștii vor să dărâme toate slujbele, oamenii pacinici în fine au aflat și ei că socialiștii nu s'ar da înapoi de la nici un mijloc violent. Și pentru că în definitiv clasa dirijentă e compusă sau din oameni cu multă sau ni-

fiică avere, sau din oameni cu slujburi sau din oameni pacinici, cari nu vor nici să turbure pe cine-va, nici să fie turburați; toți se înspăimântă de acest cuvânt socialism.

D. Emile de Laveleye, în frumoasa prefață a cărței sale, asupra socialismului contemporan zice: că o definițiune esactă, o determinațiune precisă a socialismului, nu a întâlnit nicăieri. „Față cu altul, fie, care e nițel socialist.“

Gladstone, când a introdus legile agrării în Irlanda, a fost tratat ca socialist de toți proprietarii mari din Irlanda.

Bismarck, amicul lui Lasale și Schaffle, care cerea formarea unei case de retragere pentru uvrieri, pentru a asigura bătrânețele eroilor muncii, cum zicea el Bismarck a fost tratat de adversarii săi, până în timpii din urmă, de socialist.

Bismarck de acest titlu.

Proudhon, care trece de socialist, dar pe care socialiștii de azi sau cel puțin mulți din ei îl reneagă, prins la 1848, la revoluțiunea din Iunie, pe bulevard, e dus înaintea tribunalului corecțional și acolo președintele îl întreabă: „Ce cauți pe bulevard la baricade?“ Proudhon îi răspunde cu tonul emfatic al epocii: „J'étais allé contempler les sublimes horreurs de la canonade.“

— D-ta nu ești socialist? îl întreabă președintele.

— De sigur, domnule președinte.

— Dar atunci ce e socialismul?

— Socialismul, răspunde Proudhon, e ori-ce aspirațiune către o stare mai bună a societății.

— Dar atunci, reluă președintele, noi toți suntem socialiști?

— E tocmai ceea-ce cred și eu, răspunde Proudhon.

Dacă însă nu ne am mulțumi numai cu definițiunea spirituală dată de Proudhon, dacă am vrea să mergem nițel mai adânc în natura lucrurilor, trebuie să recunoaștem că acest spectru cu care sunt spăimântate societățile moderne nu e nou. În definitiv, socialismul nu e de cât lupta celor sărați contra celor bogați; nu e de cât lupta celor umili contra celor mândri. Acea zbuciumare care izbucnește în luptele cele vechi; ale plebeilor cu patriciani; în luptele cari mai târziu zguduesc omenirea sub

forma creștinismului; în lupta care turbură sfârșitul evului-meziu într'un rezelb tipic, numit rezelbul celor slabi în contra celor grași. Iată ce e socialismul, lupta celor slabi contra celor grași.

Ori ce ar fi, s'aun născut și se nasc o mulțime de prejudecăți contra socialiștilor; dar și socialiștii la rândul lor au prejudecăți.

Nu vreau să vorbesc de acea îngrozitoare doctrină a școalei lui Bakunin, care vrea să derăme societatea întregă, care vrea să zdrobească, dacă se poate, omenirea esistentă, pentru că toată această omenire îi se pare rea. — ca să ridice pe ruinele ei altă omenire mai bună.

Aceasta este o teorie dacă vreți, dar gândiți-vă, câte prejudecăți în contra societății, contra ori-cărui din noi trebuie să aibă acei cari o îmbrățișază. Din norocire sunt socialiști mai puțin feroci. Dar și ei, oameni ai progresului celui mai înaintat, au prejudecăți, asupra căror nu ne putem înșela; ast-fel spre esemplu: nu e socialist, om de școală nouă, care să nu se proclame Darwinian, pozitivist și care să nu poarte în el ura ori căreii religii, spiriualiste, mai cu seamă a religiei creștine, și care să nu urască pe preot cu convicțiune profundă dar preconcepută. Nu e preot, acolo unde lupta cu socialismul există, nu e preot, care la rândul lui să nu blescheme, să nu anatimizeze pe acei revoluționari, pe acei anarhiști!

Creștinismul e cel d'ântéiū care a proclamat revolta celor slabi contra celor puternici; e cel d'ântéiū, care a aruncat ideea *communismului*.

Acea faimoasă frasă că *proprietatea e o hoție*, nu aparține, dupe cum s'a crezut, lui Proudhon care n'a făcut de cât s'o vulgarizeze comentând'o, ci aparține unui sfânt: sfântului *Ieronim*, care a zis: „proprietatea e o hoție, hoția dacă nu e făcută de proprietarul actual, cel puțin e făcută de autorii acestui proprietar.“

Revoluționarul Saint Just a zis: „opulența este o infamie; dar *St. Vasile*, care nu trece derevoluționar, zisese deja:

„*Bogatul este un hoț*“ și *St. Ioan Chrișostomul*, marele orator al bisericeii a mai agravat lucrul, zicând:

„*Bogatul este un tâlhar*“

Robespierre propovăduia împărțirea proprietății și după o statistică a sa arată că fie-care în Franța ar putea trăi cu înlesnire

dacă nu s'ar permite ca cel mai bogat să aibă mai mult de 300 franci venit; împărțind cu săracii tot ce ar avea mai mult, dar unul din sfinții părinți de creștinească și bisericească memorie zice :

Bogații fac rău de nu 'și împart bunurile or cu săracii; numai atunci va fi o adevărată fericire în omenire, când toate bunurile vor fi comune.

Iacă dar multe idei comune ale strămoșilor socialiștilor cu ale părinților bisericești; și totuși e o mare prejudecată de ură a societăților contra creștinismului și a preoților creștini contra socialiștilor.

Pentru că vorbii de aceste idei noi, de socialism, trebuie să spun că de ordinar, în jurul orî căreia idei noi, se nasc asemenea curente de prejudecați. Sunt unii cari au această prejudecată, că îndată ce apare o

ideie nouă, trebuie să o îmbrățișeze, să se devoteze ei, fără ca să examineze dacă aceste idei se aplică sau nu în starea socială a națiunii în care trăesc.

Sunt alții din contra cari se spăimântă de orî ce ideie nouă, fără să se gândească că cu ideile se întâmplă cea ce a spus d-nul Vițu, în conferința sa, că se întâmplă cu microbii. Când găsesc un teren bun ca să se desvolte, nimic nu poate împiedica dezvoltarea lor; când găsesc un teren rău, mor — ast-fel și ideile, dacă găsesc o predispozițiune a societăței ca să le primească, un teren bun pentru dezvoltarea lor, nimic nu poate să le oprească zborul; dacă din contra, societatea nu e încă îndestul de coaptă pentru acele idei, dacă terenul este rău, ele dispar, pier, ca fumul în vânt — numai rămâne nimic dintr'ensele.

C. C. Arion.

DESPRE SUPERSTIȚIUNI LA ROMANI ȘI LA ALTE POPOARE

Conferința d-lui T. G. Djuvara.

După un interval de câte-va săptămâni, au reîncept conferințele de la Atheneu. Cea d'ântci conferință a fost a d-lui T. G. Djuvara despre „superstițiunile la Români și la alte popoare.“ În secolul nostru s'a născut, între alte literaturi, și acea a *literaturii populare com. arate*, care se ocupă de toate manifestările fantaziei poetice, întru cât se află în mijlocul poporului de jos. Superstițiunile sunt un capitol dintr'această literatură.

Cum s'au început cercetările, îndată s'a recunoscut o identitate izbitoare între superstițiunile diferitelor popoare, și mai ales o asemănare adesea perfectă cu unele ale popoarelor antice.

Cu această s'a ocupat d. Djuvara, în conferința sa. Mai întciu a încercat să dea o definițiune cuvântului *superstițiune*. E de obște cunoscut, că până astăzi nu s'a dat încă nici o definițiune obiectivă, definitivă a „superstițiunii“ căci tot d'aua judecăm, în atare caz, numai din punctul nostru de vedere subiectiv, și numim adesea superstițiunii, ceea ce pentru alții e credință religioasă, dogmatică și vice-versa. Asupra acestui punct nu ne-a lămurit conferențiarul.

El a purces apoi în descrierea superstițiunilor românești, legându-le de firul vieții, adică urmărind pe om de la leagăn până la mormânt, arătând tot de-o dată aceleași superstițiuni și la multe alte popoare, înrudite și chiar neînrudite de loc, de pildă

la greci, germani, slavi, la popoare din cele-l'alte continente, dar mai ales accentuând identitatea unde o găsea la *Români*.

Între altele a vorbit de „deochiu“ și „descânțece,“ de leacuri, sbenghiuri și alte credințe întrebuițate de poporul român și de alte popoare.

Din cercul privitor d'adrepul la om, a trecut la acel al animalelor, dintre care unele au un caracter simbolic, când de *bun* când de *rău*. Așa, la *întâmplări*, unde de pildă *lupul* e un augur bun, pe când epurele, din potrivă, semn rău. Așa sunt și pasări cobitoare, cum e cucuvaea.

Nu voiți să trec cadrul unei dări de seamă concise, ast-fel a 'și publica aci un text român din secolul trecut, în care sunt însemnate un șir de superstițiuni românești foarte interesante.

Să ne întoarcem însă la conferință, care de la regnul animal, a trecut la cel vegetal unde se ocupă mai ales cu *alunul*, apoi a trecut la cer, stele, lună, etc. tot d'aua în vedere cu superstițiunile altor popoare, înfățișându-ne ast-fel un material foarte bogat.

Care era deci să fie concluziunea? și ce fel de rezultate se pot trage din studiul comparativ al superstițiunilor, al legendelor și al credințelor?

Firește ar fi fost, dacă oratorul, dupe ce a arătat asemănarea sau identitatea între superstițiunile românești și superstițiunile altor popoare, să ne es-

plice acest fenomen ciudat. Ar fi trebuit să caute obârșia lor, să ne arate fondul psihologic căruia îi datorese nașterea; să ne precizeze locul nașterii și să ne ducă pe urma lor în colindarea de la un popor la altul. Urmărindu-le așa, nu zic pe toate, ci numai unele, foarte puține de la care se poate face experimental, am fi putut trage concluziuni *etnico-psihologice*, cărî ne-ar lămuri asupra vieții sufletești a fie-cărui popor. Căci fie-care popor, chiar priimind din altă parte, schimbă și modifică lucrurile priimite, așa, ca să se potrivească cu firea lui, cu dispoziția lui sufletească, cu un cuvânt: le *asimilează*, le *naționalizează*.

Pe de altă parte, am urmări pas cu pas dezvoltarea spiritului omenesc, suprinzându-l în manifestările sale treptate, ceea ce și este ultimul scop al științei *folc-loristice*, adică al studiului comparativ al literaturii populare universale.

În locul acestora, a sfârșit conferențiarul prin câte-va fraze, pe cari nu știu cum să le caracterizez, să zic: *sentențioase*, căci fără a explica nimica, și numai pe baza identității unor superstițiuni românești cu romane, le-a declarat pe acelea toate de

origină pur romană. Se vede că uitase ceea ce zisesese singur în cursul conferinței, căci arată aceleași superstițiuni și la alte multe popoare *neromane*. Cum se explică la acele popoare? Nu se poate oare să fie proprietate a tuturor popoarelor arice? sau chiar a omenirii întregi?

Nu mai atunci vom putea găsi urmele superstițiunilor *romane* în noceanul celor românești, când vom scoate toate acele ce se potrivec cu superstițiunile altor popoare, și restul, care va reprezenta proprietatea individuală a poporului român, și îl vom compara cu superstițiunile și obiceiurile romane.

Nu însă prin vorbe pampoase, și prin defăimarea „civilizațiunei exotice“ vom ajunge la scopul dorit; ci prin studii aprofundate la care să ia parte de o potrivă și *inima* și *capul*.

De alt-fel, făcând abstracțiune de sfârșitul nepotrivit, a fost o conferință foarte interesantă și publicul i-a recunoscut meritul prin aplause numeroase.

Ceia ce nu se poate trece sub tăcere, este modul cel prea pripit al citirii. Recitată mai rar, conferința ar fi avut un succes îndoit.

Dr. M. Gaster.

FRANÇOIS COPPÉE

BCU Cluj / Central University Library Cluj
SEVERO TORELLI

(DRAMĂ ÎN CINCI ACTE, ÎN VERSURI)

ACTUL INTAIU

SCENA V

(Urmare)

Severo

Maî bine că de față și eu nu m'am aflat.
Nu'mî amintesc în cale să-l fi 'ntâlnit vro dată,
Și nici că pot cunoaște figura lui spurcată.

Renzo (Arătând pe Sandrino)

Era să o pățească cu el...

Severo

Și-i-a răspuns

Cum trebuie?

Renzo

Ca tine!

Lippo

Ba încă prea de-ajuns !

Sandrino

Ca cetățean al Pizei !

Renzo

Cu multă bărbăție !

Și, Portia cu dânsul de n'ar fi fost să fie,
Nu știu . . . — Ce bună fată ! Mă prind, ne-am fi culcat
Pe moale, la răcoare.

Severo

A ! Eū m'am așteptat

Să-î dea răspunsul bine . . . Ia lanțul meu de aur,
Copile.

Sandrino (încureat,

Monseniore, — aceasta-î un tezaur . . .

Severo

Ce-ți pasă ! Priimește'l ! Și poți a te-achita
C'un lucru de nimica lucrat de mâna ta.
Schimbăm, cum vezi, obiecte, în semn de amicie.
Dar dute-acum !

Sandrino (eșind)

Ce suflet divin, și ce mândrie ! . . .

SCENA VI

Acciași, fără Sandrino

Ercole

Severo, când din Piza la Roma am plecat,
Și precum știți, acolo că șease ani am stat,
Aveam săpată 'n suflet o crudă disperare,
Căci Piza pentru ziua dorită de scăpare,
N'avea un om să fie iubit d'al său popor,
Pe care să 'l proclame tribun, liberator !
Dar astăzi, este mândră căci te-a găsit, pe tine !

Severo

Dar să m'aleagă-o dată ! Să vie toți cu mine !
Să sufere, să fie proscriși și prigonți,
Cei bravi, cei mari, cei nobili, cei buni și cei cinstiți.
Din somn să se deștepte cu toți, și mic și mare,
Să 'mî zică : — Mergi ! — Să 'mî facă un semn spre răzbunare,

Și jur pe sfânta cruce că 'n capul lor voi fi
 Și cel dintâiu în luptă viața 'mă-și jertfi.
 A! Cum doresc momentul să vie măi degrabă
 Să nu 'mă mai simț ființa de așteptare slabă.
 Chiar nopțile, prin visuri la luptă mă trezesc :
 Véd Piza liberată, véd bronzul strămoșesc
 Inlocuind cu fală statuele streine,
 Revéd în strălucire castelele 'n ruine,
 Poporul cum zdrobește ș'aruncă jugul greū,
 Spinola cum se roagă, gemênd, sub brațul meū,
 Dar vai! Ce-amărăciune resimt la deșteptare!
 Florența e 'n putere! Florența e mai tare
 Și va veni măi crudă pe noi a 'și răzbuna
 Și jugul măi teribil a ni 'l îngreuna.
 Să așteptăm, atuncea îmi zic, și iar revine
 Grozava așteptare; căci, vai! se știe bine
 Că desele revolte o țară nimicesc,
 Și ele de un secol Italia robesc.
 Tiranul dacă moare rămâne tirănia.
 Să vie ênsă ora în care dușmănia
 Florenței să se 'ndrepte și 'n alte țeri, și-atunci
 E lezne nepăsarea și masca să 'ți arunci :
 Când ea va fi 'ngrijată de țerile vecine
 Și temerea cu pastea acolo o va ține,
 Atunci, — o bucurie! — o câmp deschis, senin !
 Vom face să dispară calăul florentin.
 Iar eū, ca și tribunii din vechile republici,
 Prin cuiburile-ascunse, prin târgurile publice
 Voiū ațâța mulțimea la lupte, la omor,
 Avênd această mână drept steag revoltator,
 Roșită pân' la coate de-al lui Spinola sânge.

Ercole

Ei bine, iată, ora în care vom înfrânge
 Fatala tiranie, s'apropie...

Severo

Ce fel ?

Ercole

De-acuma ce ne pasă! De cap l'avem pe el.
 Iar pe dușmani, o mare primejdie îi zdrobește.
 Ei da, prieteni! Carol al Franței ne sosește,
 Chemat fiind de Papa și Ludovic. Acum,
 Grăbit, își îndreptează spre Neapol al seū drum.
 Dar prima lui mânie Florența o s'o vază,
 Sub sabia-i de flacări în flacări o să cază.

Și Carol, rege-al Franței, prieten e cu noi :
 Ne v'ajuta ; căci cerul ni l'a trimis. Ș'apoi
 Soldații lui, prin Alpîi Savoiei, 'naintează
 Ca vulturii ; și Petru de Medicis turbează !
 Simțim dupe acuma al libertăței vânt :
 C'o aripă în ceruri și alta pe pământ,
 El culcă tot ce este dușman și 'i se opune
 Și de la Nord sosește, spre noi, să ne răzbune !

Severo

Ce ? Carol ? Vine Carol ?

Lippo

Să fie-adevărat ?

Ercole

Da, sigur !

Lippo

Ei, atunci e timpu-apropiat !
 Pizanii dar trompetei franceze să răspună
 C'un strigăt, ce ca vântul prin aer să pătrună.

Renzo (lui Severo)

Și tu vei fi, Severo, ca șef !

Severo

A mă jertfi

Eū cel înteu... prea bine !

Lippo

Tăcere !.. Cine-o fi ?..

E Portia !

SCENA VII

Acceași, Portia

Portia

Pe aicea, e un făcut îmi pare
 Să ne 'ntâlnim într'una. Ciudată 'nprejurare !..
 Aveați secrete ênsă, — și...

(Vrea să se depărteze)

Renzo

Nu, frumoasa mea,
 Rămâi ! Or cât de grave afaceri am avea,
 Aî fost mai adineaori prea bună cu Sandrino.

Noi îl iubim. D'aceia, tot noi îți zicem, vino,
Să primești a noastră recunoștință.

Portia

Cum ?

Asupra'mi n'aveți ură ?... Mă miră

Iippo

Nici de cum !

Pe-amantul tău uraște poporul ; dar pe tine
Te iartă.

Renzo

Și pe urmă, tu faci atâta bine !

Ercole

Și-ai niște ochi !

Portia

Seniorul e prea galant.

Ercole

Cum ești.

Portia (Luî Severo, pe care n'a încetat d'a l'privi)

Dar, dumneata, fiindă tăcută, nu vorbești ?
Nu vrei să'mi spuî ca alții, că sunt încântătoare ?

Severo

Nu'mi place s'am pe buze cuvinte 'nșelătoare.
Dar pentru c'adineauri scăpași p'al nostru-amic,
Ca bunii mei prieteni, mă simt dator să'ți zic
Că ai făcut cu dânsul o faptă foarte bună,
Ce prețuește, doamnă, mai mult ca o cunună.
Îți mulțumesc din suflet.

(Portia tristă la o parte)

Și nici nu m'a privit !

(Tare)

Seniorii mei, adio !

(ese)

SCENA VIII

Acceași, fără Portia

Renzo

Ce dulce 'ți-a vorbit

Severo !

Severo

Ei ! ce'mi pasă, l'ășa împrejurare !
De ce vorbeam ? Ei bine, — vom face să tresare
Dușmanul ! Câte patru vom fi d'acum uniți,
Și 'n luptă și la moarte vom fi nedespărțiți !
Raspundeți !

Toti

Da !

Severo (lui Ereole)

Și timpul, e foarte scurt ?

Ereole

Oștirea

Franceză e aproape. Pizanii toți, privirea
Vor trebui s'o aibă țintită spre hotar,
Căci vor avea de lucru 'năuntru și afar' :
'Năuntru să se scape întâiu de tiranie
Ș'apoi să meargă, Franței în ajutor să-i fle.

Severo

Vor face-o ! — Universul să cadă 'n capul meu,
De nu va ști o lume, că *furia* sunt eu !
Voiu revolta mulțimea ast-fel, cum nici odată
N'a fost și n'o să fie mulțime revoltată.

Lippo

Poporul ênsă doarme sub jugul său d'un veac
Și boala dormitărei cu greu găsește leac !
Să'l facem să turbeze, precum tubează-o fiară,
Ș'apoi, deciși, în frunte-î, teribili, disperați,
Să 'ncăerăm la luptă femeî, copii, bărbați,
Iar noi, râvnind s'ajungem pierdută libertate,
Ca vulturii să 'ncepem lovirile 'nsetate !

Severo

Cu cine ?

Ereole

Cu tiranul !

(Va urma)

Th. M. Stoenu.

NEA FRĂȚILA

Dupe un răstimp de câțiva ani, s'a reluat acum piesa aceasta localizată în țară, prelucrată dupe originalul francez al lui *Ereckman-Chatrian*.

Caracterul deosebit al acestei comedii ne aduce la o chestiune mult desbătută, dar încă nerezolvată cu desăvârșire. Chestiunea adică despre menirea teatrului. Este oare teatrul menit a avea un caracter etico-didactic, adică de a fi un fel de școală înaltă artistică, care pe lângă idealul artei în sine, mai urmărește și scopuri culturale: cultivarea gustului, îndulcirea năravurilor, curățirea și netezirea limbei; sau este menit numai a fi un loc de petrecere? Cu alte cuvinte, această ar fi lupta între *idealism* și *realism*, și atunci regăsim mișcarea analogă și în mersul literaturii estetice moderne, precum se dezvoltă cu deosebire în Franța. Aci se poate constata un *realism*, care pornind de la un punct unde arta mai strălucea prin obiectul descris, dându-i o aureolă estetică, a ajuns la cel alt extrem al schișii noastre și al caricaturii.

Pretutindenea, în toate ramurile estetice: la pictură, sculptură, roman, și prin urmare și la teatru, realismul nu poate să fie *fotografia* lucrurilor, ci natura considerată într'un mod armonic.

Fără îndoială deci, vom preferi tot d'acum caracterul etic și didactic, în loc de caricatură sau simplă petrecere; aceasta din urmă însemnează pentru mine o decădere a gustului, și o slăbiciune a autorului. Cine nu se poate înălța la concepțiunea și plăcerea frumosului pentru că e frumos, că e armonic, că are un scop intern, acela scade la preținse, copii după natură, cărora le lipsește *ideea*. Înălțuirea unui șir de intrigă hazlii încă nu este o operă de artă; chiar dacă ar corespunde gustului și cerințelor publice.

Cu aceasta ne întoarcem la chestia de la început: trebuie să crească teatrul, gustul estetic și să fie ca o școală a artei! Chiar acei, cari vor cere realism cu orî ce preț, nu cred că vor tăgădui scopului *etic* o superioritate neîndoimică.

Pe de altă parte, bine condus, și plastic exprimat se poate domoli prin joc de scenă antagonisme de religie și de rasă. Văzându-ne față în față cu persoanele, cu activitatea lor, cu caracterul, mai lesne ne împăcăm cu dănișii, de cât cu principii rigide și

preconcepute. De la om la om mai ușor pier judecățile, de cât prin mii de dezvoltări teoretice.

Însă, și aceasta este lucrul de căpetenie, trebuie să se cumpănească bine rolul fie-cărui. Adesea, uitând autorul măsura chiar numai un moment, poate să producă tocmă efectul contrariu. Reacțiunea, care provoacă, nimicitește atunci și partea cea bună; prejudecata, întărită de un amor propriu exagerat, devine și mai puternică; tendința luptă contra tendință.

Dacă punem măsura aceasta la Nea Frățilă, se cam pare că lumina și umbra ar fi putut fi și mai bine împărțite. Trebuia să se accentueze, mai mult ceva de cât s'a făcut, inima cea bună și caracterul cel nobil al lui Nea Frățilă. Epizodul cu Ioji-lăutarul și cu cei 50 de galbeni sunt prea slabe, și nu cu nedrept îi impută deci David Sihelă, că e mănăcioc!

Tot așa n'avea nici receptorul Amzeu, nici Toderică inginerul vre-o trăsătură bună, ei n'au alt gând de cât *mănecare*.

Dacă s'ar mai fi idealizat puțin Nea Frățilă, distanța între dânsul și David ar fi mai mică, și împăcarea sau prietenșugul simbolic de pe scenă, exprimat mai ales prin apologul *efuroilor și al e-urilor de casă*, ar înrini într'un mod mai puternic, asupra tristului mers al curentului cultural pe care l' deplângem cu toții.

Același curent se vede că a influențat și jocul actorilor, care era cam rece, și sficioș. Chiar *Iulian*, care și de astă-dată a arătat că e un adevărat *artist*, nu putu să scape de o șială oare care, de cât după actul al doilea. Cu multă gingășie a fost reprezentată Susana de către d-na Ar Manolescu-Romanescu. Păcat numai, că epizodul din *Biblie*, punctul culminant al piesei, n'a fost reprodus cu toată naivitatea și energia cerută.

Aplauzele numeroase după terminarea piesei au dovedit iarăși simțul sănătos al poporului, într'u cât a știut să se emancipeze de influențe demagogice; și din acest punct de vedere, consider reprezentățiunea lui Nea Frățilă ca un succes moral al teatrului Național.

Moga.